

Original scientific paper
UDC 619 / 940.53 / 914.97

Vesna VUČEVAC-BAJT i Tvrtko ŠVOB

*Veterinarski fakultet Univerziteta u Zagrebu i
Znanstveno društvo za povijest zdravstvene kulture Hrvatske - Zagreb, Zagreb*

PRILOG POZNAVANJU VETERINARSKJE MEDICINE
SJEVERNE HRVATSKE I MOSLAVINE
U NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU 1941-1945. GODINE

Formiranje vojne veterinarske službe u NOV i POJ u Hrvatskoj odigravalo se najprije samostalno inicijativom štabova jedinica koji su osjećali potrebu za postojanjem veterinarske službe. Tek se 9. travnja 1944. u sastavu Sanitetskog odeljenja Vrhovnog štaba osniva Veterinarski odsjek kao centralni organ veterinarske službe u NOV i POJ. Za šefa toga odsjeka postavljen je veterinar dr Rudolf Rede, koji je do tada bio veterinarski referent 7. udarne divizije. Ipak, u Glavnom štabu Hrvatske i u nekim drugim jedinicama tek je kasnije stvarno organizirana veterinarska služba.

Od travnja 1942. bila je Hrvatska podijeljena u pet operativnih zona. Od studenog 1942. do siječnja 1944. štabovi zona postepeno su reorganizirani u štabove korpusa, a jedinice pod njihovom komandom ušle su u sastav tih korpusa. Pod komandom Glavnog štaba Hrvatske bilo je pet korpusa: IV, VI, VIII, X i XI. Hrvatsko Zagorje i Moslavinu obuhvatao je X korpus ("Zagrebački") osnovan u siječnju 1944. On je sačinjavao 32. i 33. diviziju.

Veterinarski odsjek u Glavnom štabu Hrvatske organiziran je u kolovozu 1944., a načelnik mu je postao veterinar Ekrem Maglajlić. U studenom 1944. Veterinarski odsjek Glavnog štaba Hrvatske izdvojio se iz sastava saniteta i postao samostalno Veterinarsko odjeljenje.

U X korpusu, veterinarska služba organizirana je početkom rujna 1944. U to vrijeme došao je u partizane znatan broj veterinaru i studenata veterinarstva iz Zagreba, pa je tako omogućena popuna jedinica. Za veterinarskog referenta toga korpusa postavljen je vet. Milan Crnković. U to vrijeme u selu Draganac kraj Čazme formirana je i Korpusna veterinarska bolnica. U toj su bolnici radili vet. Darko Koh, vet. Željko Šert, vet. Oto Marinović i studenti vet. Tvrtko Švob, Vladimir Puhalc i Antun Budak.

Veterinarski referent 32. divizije bio je neko vrijeme veterinar Crvene Armije Dimitrije Šablonov, a poslije aps.vet. Aleksandar Cek. Divizija je imala svoju ambulantu, koju je vodio vet. Stjepan Roman. Studenti vet. Franjo Zorić i Rudolf Jagar povremeno su radili u 33. diviziji. U 2. brigadi ove divizije radio je vet. Hazim Malić. Studenti vet. Slavko Krvavica i Antun Vukelić bili su u Brigadi "Braća Radić", a stud.

vet. Božidar Petrinović u Brigadi "Matija Gubec" 32. divizije, stud. vet. Damir Malnar u 2. brigadi, studenti vet. Dragutin Kučinić i Ivan Bogdanić u 3. brigadi "Nikola Demonja" 33. divizije, stud. vet. Ivan Juretić u Artiljerijskom divizionu X korpusa, stud. vet. Ćiril Umek u Ambulanti moslavačkog područja, stud. vet. Josip Jurinić u 1. moslavačkoj brigadi, a Dušan Sedlak u Zagorskom odredu.

VETERINARSKI OTSJEK
X. KORPUSA "ZAGREBAČKOG" NOVJ.

Broj: 1 / 1945

Dne 1/1

S V J E D O D Ž B A

Drug-arica Prof. Svetlić
rođen-a 7/12 1917 god. u Zagrebu
iz 2. divizijske bolnice u Zagrebu
pohađao-la je veterinarski kurs u stožarnoj bolnici X. Korpusa "ZAGREBAČKOG" NOVJ.
u vremenu od 1/12 do 31/12 1945. god
i završio-la ga s odličnim uspjehom.

SMRT FAŠIZMU + SLOBODA NARODU !

Članovi komisije:

1. dr. Vladimir Vučkovečki
2. Franjo Galović
3. Svetlić Franjo
- 4.
- 5.
- 6.

Načelnik Otsjeka:

[Signature]

Slika br. 1. Primjer svjedodžbe s veterinarskog kursa u Čazmi

U Štabu korpusa vojne oblasti, veterinarska služba je uspostavljena u siječnju 1945., a dužnost referenta veterine preuzeo je vet. Franjo Svetlić, do tada veterinar Okružnog NOO za Moslavinu. Ranije je Svetlić kao terenski veterinar u Vojnom Križu bio u stalnoj vezi s Moslavačkim partizanskim odredom. Posredstvom njega slana su razna obavještenja i sanitetski materijal, a prebacivani su u partizane i pojedini veterinari i studenti veterine (J. Pelicarić, S. Vatovec, A. Randić, M. Nemet, F. Galović) i drugi aktivisti. S njegovom pomoći je u proljeće 1943. organiziran kod Prečca uspješan napad na njemačku vojnu komisiju za kupovinu konja, kojom su prilikom zarobljeni jedan njemački potpukovnik i narednik i jedan domobranski potpukovnik, te zaplijenjeno 25 milijuna kuna.

U Moslavačkom partizanskom odredu nalazio se stud. vet. Fedor Sattler kao borac od 1943. On je u ožujku 1944. poginuo kod Dubrovčaka prateći kolonu živežnih namirnica za Baniju.

Na području Glavnog štaba Hrvatske, osim stočnih ambulana i bolnica, formirane su i posebne potkivačnice. Bilo je opće priznato da je vojna veterinarska služba najbolje organizirana upravo u jedinicama na području Glavnog štaba Hrvatske. Premda je vojna veterinarska služba u Hrvatskoj bila odvojena od veterinarske službe narodnih vlasti, ove su službe usko surađivale.

Jedna od značajnijih pojava u organizaciji vojnog veterinarstva Hrvatske bio je veterinarski kurs za grupu studenata veterine u veterinarskoj bolnici X korpusa u Čazmi u prosincu 1944., nakon čega su ti studenti bili raspoređeni na nove veterinarske dužnosti. Tim su tečajem rukovodili dr Milan Crnković i Franjo Svetlić, a sudjelovali i dr Vladimir Vučkovečki i Franjo Galović. Na kursu uspijeva Tvrtko Švob organizirati pisanje i sakupiti materijal za prvi broj partizanskog studentskog veterinarskog stručnog časopisa "Novi veterinar", ali zato što su se obnovile teške borbe s okupatorom na tome području, list nije tada izašao.

Paralelno s razvojem vojne veterinarske službe, razvijala se civilna služba u NOB oslobođenog i poluoslobođenog područja. Kod toga treba istaknuti da se 1943. osnivaju okružni narodno-oslobodilački odbori, a zatim i oblasni NOO za Slavoniju, za sjevernu Hrvatsku i za Dalmaciju. Pri kraju 1943. bio je oslobođeni teritorij Hrvatske već veoma razgranat. Sjeverno od Save bilo je stočarstvo, usprkos pljački neprijatelja, nešto bolje sačuvano. Ali veterinari su se do sredine 1943. nalazili na drugim dužnostima u partizanskim odredima i u NOV. Naročito su pojedini veterinari i studenti veterine, zbog nedostatka liječnika, bili raspoređeni za referente saniteta u vojnim jedinicama. Ali poslije toga vremena, njihov se položaj uglavnom mijenja.

Gospodarski odsjeci, koji su osnovani sredinom 1943. u NOO-ima, sadržavali su i gospodarske komisije, u kojima su, osim ostalih stručnjaka, bili postavljeni i referenti veterinarstva. Unutar Ekonomskog odjela ZAVNOH, koji je djelovao u oslobođenom Otočcu koncem 1943., formiran je Odsjek za veterinarstvo. Taj je imao za dužnost da organizira veterinarsku službu na oslobođenom teritoriju Hrvatske.

Zarazne i parazitarne bolesti, koje su se među stokom silno raširile, uzrokovale su desetkovanje stočarstva. Zbog ovih i drugih ekonomskih problema, 17. i 18. studenog 1943. u Otočcu je održan Kongres gospodarskih stručnjaka Hrvatske. Nakon ovog kongresa oko stotinu raznih stručnjaka raspoređeno je po oblasnim i okružnim NOO-ima na oslobođenom teritoriju Hrvatske.

Nakon Kongresa gospodarskih stručnjaka u Otočcu, rukovodilac civilne veterinarske službe Hrvatske vet. Zorko Golub održao je posebni sastanak veterinaru, te je tamo došlo do daljeg organiziranja civilne veterinarske službe na oslobođenom teritoriju Hrvatske. Došlo je do rasporeda veterinaru na različita mjesta, pa je tako, među ostalima, u Okružni NOO Zagreb došao aps. vet. Joško Pelicarić, a u Okružni NOO za Moslavinu aps. vet. Josip Kocković. No već i prije ove organizacije, pojedini su veterinari djelovali na raznim mjestima oslobođenog i poluoslobođenog područja. Tako je već prije u kotaru Čazma, 1943. djelovao Josip Kocković, a u Velikoj Bršljanici dr Vladimir Vučkovečki i Dušan Lah.

Sličan skup održan je 20. siječnja 1944. u oslobođenoj Čazmi, na kojemu su prisustvovali stručnjaci iz oslobođenog dijela Slavonije i sjeverne Hrvatske. Tome su savjetovanju prisustvovali i neki stručnjaci koji su bili suradnici NOB iz neoslobođenog i poluoslobođenog područja. I iz ovoga skupa upućen je poziv i svim tehničkim i gospodarskim stručnjacima na okupiranim područjima da stupe u NOB i da se bore za obnovu opustošene zemlje.

Nakon konferencije u Čazmi, u sjevernoj Hrvatskoj je znatno pojačana veterinarska aktivnost. Dr Ivan Puhač djeluje u zagrebačkoj oblasti, a Franjo Svetličić i dr Josip Kucel u Okružnom NOO za Moslavinu. Posljednji kasnije djeluje u ambulanti Oblasnog NOO u Velikoj Pisanici, gdje sudjeluju i vet. Ivan Markotić i Đuro Hodačić. Božidar Koh djeluje u kotaru Čazma, u Kotarskom narodnom odboru Bjelovara vet. Radoslav Cvetko, u Garešnici Dušan Stambolija, u Hercegovcu Dragutin Čleko-
vić, u Ivanjskoj dr Josip Kralj, u Dubravi dr Vladimir Vučkovečki, u Kutini dr Pavao Stiglajtner, u Stefanju Franjo Galović. Neki od spomenutih kasnije prelaze u vojnu veterinarsku službu.

Vojnom akcijom na Vrbovec omogućeno je snabdijevanje veterinaru cjepivima protiv svinjske kuge, a cjepiva se nabavljaju i preko posebnih konspirativnih veza iz Zagreba. Cjepljenje svinja se uglavnom provodi besplatno, ili se ubrani novac stavlja u Veterinarski fond za nabavku lijekova i drugih veterinarskih potrepština.

U Garešnici se osniva tzv. "Veterinarski laboratorij br. 2", na čelu s dr Eugenom Topolnikom. Taj je laboratorij osnovan zbog toga što je svinjska kuga uzrokovala velike štete i na području sjeverne Hrvatske i Slavonije, pa je i ovdje trebalo riješiti nedostatak cjepiva. Uz Topolnika rade vet. Stjepan Matuka i dr Sava Mihajlović. Laboratorij se zbog ratne situacije seli u Hercegovac, zatim u Velike Zdence, te konačno na pustaru Bing kraj Podravske Slatine. Provodila se akcija sakupljanja svinja težih od 30 kg za produkciju virusa i seruma. Izvršena je hiperimunizacija svinja zbog proizvodnje seruma, ali neprijateljska ofanziva onemogućila je dalji rad na tome zadatku.

U toku 1944. na području sjeverne Hrvatske vršilo se licenciranje stoke, održavali se sajmovi, pregled mesa na klaonicama i drugi veterinarski poslovi. U Čazmi, Bereku, Stefanju, Hercegovcu, Garešnici i Dubravi na inicijativu veterinaru izgrađene su plinske komore zbog jake invazije konjske šuge. Veterinari vrše često međusobne konzultacije i manje skupove unutar odjela za privredu pojedinih okruga i kotara. U Ivanjskoj i u Velikoj Pisanici održavaju se i tečajevi za veterinarske bolničare kojima rukovode dr Josip Kralj i dr Josip Kucel.

Kako je vojna situacija na području sjeverne Hrvatske u kasnu jesen 1944. postajala sve teža, to se najveći dio veterinaru i studenata veterine koji su bili u civilnoj službi priključuje vojnim jedinicama.

Premda je Veterinarski fakultet Univerziteta u Zagrebu svojim kadrovima na vrlo raznolike načine utjecao na razmah NOB i na razvoj veterinarstva u njoj na području cijele Hrvatske, pa i izvan nje, ipak treba istaći da se njegov utjecaj naročito osjećao baš u Moslavini i sjevernoj Hrvatskoj. S obzirom da je već u raznim priložima prikazan doprinos Veterinarskog fakulteta u Zagrebu NOB, ovdje ćemo spomenuti samo nekoliko osnovnih činjenica. Lijevo orijentirane snage među studentima i nastavnicima djeluju u vrlo različnim pravcima u jačanju NOB, a za samo veterinarstvo u NOB je osobito značajno sakupljanje lijekova, medicinskih instrumenata i sanitetskog materijala. Na Fakultetu je bilo nekoliko skladišta za takav materijal. Za značajne količine toga materijala, koje su se našle u tima skladištima, imaju zasluge naročito dr R. Rede, koji je prije odlaska u partizane radio u Ministarstvu oružanih snaga NDH i dr Đ. Vinceković koji je bio upravnik Veterinarsko-sanitarskog skladišta u Zagrebu. Važni izvori bili su i u Tvornici "Pliva", gdje su radili aktivisti NOP, kao i Ljekarna u Savskoj cesti. Osim toga, aktiv na Veterinarskom fakultetu imao je veći broj veza za prebacivanje boraca u partizane. Te veze bile su većinom i one kojima se slalo lijekove i sanitetski materijal na oslobođeni teritorij.

Šaljući veterinare i studente veterinarstva preko ovih veza, omogućeno je najvećim dijelom da se veterinarska služba u NOB Hrvatske mogla kadrovski održavati. Sedmorica nastavnika i blizu 90 studenata Veterinarskog fakulteta u Zagrebu bili su u partizanima i dali veliki obol organizaciji veterinarstva ne samo Hrvatske, već i cijele Jugoslavije.

LITERATURA:

- ¹ Basić M., Benko V., Fiolić N., Mikulka J., *Civilna veterinarska služba u NOB na području Hrvatske*, "Vetserum", Zagreb, 1961, IX, 11-12, 17-26, -² Maglajlić E., Dumić A., *Rad veterinarske službe Glavnog štaba Hrvatske od avgusta 1944. do juna 1945.* "Vojno veterinarski zbornik", 1961, 2. -³ Rapić S., *Veterinari Federalne Hrvatske u Narodno-oslobodilačkoj borbi*. "Studentski veterinarski glasnik", Zagreb, 1946, 1-2, 13-21. -⁴ Rapić S., Maglajlić E., *Nastavnici Veterinarskog fakulteta u Zagrebu u narodnoj revoluciji*. "Vetserum", Zagreb, 1961, 11-12, 27-34. -⁵ Rede R., *Vojno veterinarstvo u NOB na području Hrvatske*. "Vetserum", Zagreb, 1961., IX, 11-12, 3-16. -⁶ Švob T., *Prilog povijesti revolucionarnog rada studenata na Veterinarskom fakultetu u Zagrebu*. "Vetserum", Zagreb, 1961., IX, 11-12, 35-44. -⁷ Švob T., *Studenti i nastavnici Veterinarskog fakulteta u Zagrebu u revolucionarnoj aktivnosti i narodno-oslobodilačkoj borbi*. "Veterinarska stanica", Zagreb, 1985, XVI, 6, 1-9.

Vesna VUČEVAC-BAJT and Tvrtko ŠVOB

Faculty of Veterinary Medicine, University of Zagreb and
Scientific Society for History of Health Culture od Croatia - Zagreb, Zagreb

CONTRIBUTION TO VETERINARY MEDICINE RECOGNITION
IN NORTHERN CROATIA AND MOSLAVINA
DURING NATIONAL LIBERATION WAR 1941 - 1945

Key words: Veterinary medicine; National Liberation War; Croatia

Veterinary medicine practice in the Partisan Detachments and the National Liberation Army as well as in the civil service on the liberated and half-liberated region of the Northern Croatia and Moslavina during the National Liberation War 1941 - 1945 has been presented.

(Rad je primljen u Uredništvu 20. I 1990. god.)